

УДК 351.86(477)-057.168

С. П. ПОНОМАРЬОВ,*кандидат юридичних наук,**докторант Харківського національного університету внутрішніх справ***СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Розглянуто один з основних суб'єктів забезпечення безпеки і оборони України – Службу безпеки України. Охарактеризовано основні завдання та повноваження цього правоохоронного органу спеціального призначення. Наголошено на необхідності реформування Служби безпеки України та викладено поставлені в державі завдання у сфері безпеки.

Ключові слова: безпека, оборона, Служба безпеки України, сектор безпеки, держава.

Ponomariov, S.P. (2017), "Security Service of Ukraine within security and defense sector of Ukraine" ["Sluzhba bezpeky Ukrainy v sektori bezpeky i oborony Ukrainy"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 127–131.

Вступ. Система безпеки й оборони України налічує у своєму складі чимало державних органів, наділених функціями та повноваженнями в цій сфері. Одним із головних суб'єктів забезпечення безпеки й оборони є Служба безпеки України – державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України.

Стан дослідження проблеми. Дослідженням як безпеки й оборони держави в цілому, так і окремих їх елементів займалися такі вчені, як В. А. Ліпкан, О. І. Кузьмук, О. М. Бандурка, О. С. Бодрук, М. Ф. Єжєєв, В. П. Горбулін, В. В. Сокурєнко, О. В. Литвиненко, В. К. Горюєнко та ін.

Ураховуючи неодноразовість висвітлення цієї теми, слід підкреслити, що ця проблематика в сучасних умовах набуває особливої актуальності. З огляду на це головною метою статті є аналіз та характеристика повноважень Служби безпеки України у сфері захисту та оборони держави.

Виклад основного матеріалу. Після проголошення 24 серпня 1991 р. незалежності України одразу постало питання про ліквідацію в республіці радянської системи органів державної безпеки та створення нових державних інституцій, покликаних захистити її суверенітет і вирішувати інші завдання у сфері забезпечення національної безпеки. Одним із перших кроків на цьому шляху стало створення комісії з розроблення Концепції органів державної безпеки України. Ураховуючи її напрацювання, а також роботу Комісії Президії Верховної Ради по реорганізації органів державної безпеки, 20 вересня 1991 р. парламент ухвалив постанову «Про створення Служби національної безпеки України» [1] (СНБ України). Цією ж постановою було ліквідовано Комітет державної безпеки УРСР.

На початковому етапі розбудови цього органу було призначено керівництво Служби та її основних структурних підрозділів. Протягом вересня 1991 р.– лютого 1992 р. було розроблено й затверджено штати підрозділів центрального

апарату Служби, СНБ Кримської АРСР, регіональних органів, органів військової контррозвідки та Інституту підготовки кадрів СНБ України. Далі розпочалося комплектування їх особового складу, який прийняв присягу на вірність Українському народу.

Діяльність особового складу СНБ України спрямовувалась на вирішення найважливіших питань державної безпеки й інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва країни.

25 березня 1992 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про Службу безпеки України», і подальша розбудова цієї служби відбувалась на достатньо чіткому правовому підґрунті.

Законом України «Про Службу безпеки України» у статті 2 визначено основні завдання цього органу, а саме: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці [2].

Законом України «Про основи національної безпеки України» (абз. 7 ст. 9) встановлено, що міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання передбачених Конституцією і законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України завдань, здійснюють реалізацію концепцій і програм у сфері національної безпеки, підтримують у стані готовності до застосування сили та засоби забезпечення національної безпеки [3].

Відповідно до закону України «Про основи національної безпеки України» й Стратегії національної безпеки України від 2015 року [4] та враховуючи особливості розвитку оперативної обстановки на сучасному етапі, основними реальними та потенційними загрозами державній безпеці України та стабільності в суспільстві, протидія яким повністю чи частково належить до компетенції СБУ, насамперед є такі:

1) на національному рівні: розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб, посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність, посягання на безпеку державних інформаційних ресурсів, негативний вплив іноземних неурядових структур на органи державної влади та місцевого самоврядування, зростання рівня недовіри населення до органів державної та місцевої влади, висока

концентрація засобів ураження і недостатній контроль за умовами їх зберігання, «тінізація» національної економіки, розкрадання та нецільове використання державних коштів, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях господарського комплексу, втрата державного контролю за стратегічними галузями (підприємствами), небезпечне зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки, поширення проявів корупції в органах державної влади, активізація діяльності організованих злочинних угруповань та процесів їх зрощування з органами місцевої та державної влади, контрабандна діяльність, незаконний обіг наркотичних та психотропних речовин та ін.;

2) на субрегіональному рівні: нелегальна міграція, порушення конституційних прав громадян на конфіденційність приватних розмов, листування тощо, проблеми зберігання воєнних засобів ураження, озброєнь та військової техніки, критичний рівень іноземної присутності в суспільно-політичній та інформаційній сферах, зростання протестного потенціалу населення та рівня соціально-політичної напруги, передумови виникнення конфліктів у сфері міжконфесійних відносин, прояви екстремізму та сепаратизму з боку об'єднань національних меншин та релігійних громад, прояви політичного екстремізму та радикалізму, уповільнення реалізації програм реформування підприємств ОПК, погіршення технічного стану ядерних об'єктів, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі техногенного та природного характеру, недостатня ефективність заходів з утилізації екологічно небезпечних відходів, зниження рівня безпеки в транспортному комплексі, корпоративні конфлікти, які загрожують дестабілізацією суспільно-політичної, соціально-економічної та екологічної сфер [5].

Діяльність Служби безпеки України спрямовано на протидію зазначеним вище загрозам, у зв'язку з чим до основних функцій у цій сфері належать такі:

- 1) забезпечення внутрішньої й зовнішньої безпеки держави;
- 2) забезпечення інформаційної безпеки;
- 3) здійснення розвідувальної та контррозвідувальної діяльності;
- 4) боротьба зі злочинами, розслідування яких віднесено до компетенції Служби безпеки України;
- 5) боротьба із розвідувально-підривною діяльністю іноземних держав;
- 6) забезпечення державної таємниці;

- 7) забезпечення особистої безпеки;
- 8) забезпечення режиму воєнного та надзвичайного станів;
- 9) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України;
- 10) захист законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб.
- 11) боротьба зі злочинами проти миру та безпеки людства;
- 12) боротьба з нелегальною міграцією;
- 13) боротьба з тероризмом;
- 14) боротьба з корупцією й організованою злочинністю;
- 15) боротьба з іншими протиправними діями, що безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

4 березня 2016 р. Радою Національної безпеки і оборони України було ухвалено рішення «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України», згодом затверджене указом Президента України [6].

Вказаною Концепцією визначено систему поглядів на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України у середньостроковій перспективі, сформованих на підставі оцінки безпекового середовища та фінансово-економічних можливостей держави, здійснених у рамках комплексного огляду сектору безпеки й оборони України, а також визначено основні напрями розвитку складових сектору безпеки й оборони.

Так, реформування Служби безпеки України спрямовується на посилення її спроможностей протидіяти сучасним зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці та здійснюватиметься у напрямі оновлення доктринальних і концептуальних підходів до організації її діяльності, функціональної оптимізації її організаційної структури та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення.

Метою реформування Служби безпеки України є її трансформація у спеціальну службу, здатну ефективно захищати державний суверенітет, конституційний лад і територіальну цілісність України, яка зосереджуватиметься на вирішенні завдань щодо:

- контррозвідувального захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу, інформаційної безпеки України, життєво важливих інтересів держави, прав і свобод громадян від посягань з

боку спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, які становлять загрозу національній безпеці України;

- протидії розвідувальній, розвідувально-підривної та іншій протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, що створюють загрози національній безпеці України;

- контррозвідувального захисту органів державної влади, науково-технічного та оборонного потенціалу, оборонно-промислового і транспортного комплексів, національної системи телекомунікацій та їх об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури, що мають стратегічне значення;

- попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру та безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом і кібершпигунством; протидії кіберзлочинності, можливі наслідки якої безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; розслідування кіберінцидентів і кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимогу стосовно захисту якої встановлено законом, критичної інформаційної інфраструктури та її окремих об'єктів; здійснення тестування готовності захисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури до можливих кібератак і кіберінцидентів; забезпечення реагування на комп'ютерні інциденти у сфері державної безпеки;

- реалізації комплексу адміністративно-правових, організаційних, оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів із протидії терористичній діяльності, у тому числі міжнародній, та фінансуванню тероризму;

- протидії злочинам, що створюють загрози державній безпеці України (з подальшою поетапною оптимізацією у визначеному законодавством порядку повноважень Служби безпеки України у цій сфері);

- викриття та протидії транснаціональним і міжрегіональним організованим злочинним угрупованням, боротьби з проявами організованої злочинності у різних сферах (з подальшою поетапною оптимізацією у визначеному законодавством порядку повноважень Служби безпеки України в цій сфері) та ін.

Досягти поставлену мету можна лише шляхом виконання певних послідовних завдань, до яких можна віднести такі:

- 1) створення ефективної системи протидії новим загрозам національній безпеці України

у сфері державної безпеки та вдосконалення механізмів своєчасного виявлення та реагування на них у рамках подальшого розвитку сектору безпеки й оборони держави;

2) зміни правових, організаційних та інших засад функціонування Служби безпеки України з урахуванням сучасного досвіду діяльності спецслужб держав – членів ЄС та НАТО, демократичних перетворень у суспільстві, інтеграційного курсу України в європейський і євроатлантичний економічний, політичний та безпековий простір;

3) кардинального оновлення змісту й організації інформаційно-аналітичної роботи у діяльності Служби безпеки України, впровадження новітніх інформаційних технологій у процес оброблення здобутої інформації, максимального зменшення даних правоохоронного характеру в інформаційних масивах національної спецслужби;

4) розширення та набуття необхідних оперативно-технічних можливостей органами та

підрозділами Служби безпеки України з отримання оперативної інформації;

5) поглиблення взаємодії Служби безпеки України з іншими складовими сектору безпеки й оборони, органами державної влади, установами та організаціями на нових засадах;

6) удосконалення наявних і формування нових механізмів партнерських зв'язків зі спецслужбами іноземних держав відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів.

Висновок. Характеризуючи повноваження Служби безпеки України, слід підкреслити, що цей державний орган є ключовим елементом у системі суб'єктів, що забезпечують безпеку й оборону України. З огляду на розвиток суспільства та нинішні соціальні, політичні й економічні умови, що склалися в країні, Служба безпеки України дійсно потребує реформування, результати якого дозволять ще ефективніше забезпечувати стан національної безпеки країни й удосконалять засоби та методи такого впливу.

Список бібліографічних посилань

1. Про створення Служби національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 20.09.1991 № 1581-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 689.
2. Про Службу безпеки України : закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 20.11.2017).
3. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 30.11.2017).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 30.11.2017).
5. Загрози національній та державній безпеці України // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/33> (дата звернення: 30.11.2017).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. Ст. 898.

Надійшла до редколегії 12.12.2017

ПОНОМАР'ЄВ С. П. СЛУЖБА БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В СИСТЕМЕ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ

Рассмотрен один из основных субъектов обеспечения безопасности и обороны Украины – Служба безопасности Украины. Охарактеризованы основные задачи и полномочия этого правоохранительного органа специального назначения. Отмечена необходимость реформирования Службы безопасности Украины и изложены поставленные в государстве задачи в сфере безопасности.

Ключевые слова: безопасность, оборона, Служба безопасности Украины, сектор безопасности, государство.

PONOMARIOV S. P. SECURITY SERVICE OF UKRAINE WITHIN SECURITY AND DEFENSE SECTOR OF UKRAINE

One of the main subjects of guaranteeing security and defense of Ukraine – the Security Service of Ukraine (SSU) – has been considered in the historical perspective and in modern conditions.

The main tasks and powers of this law-enforcement agency of special purpose at the present stage of the establishment of the state, in the conditions of aggression of the Russian Federation in the East of Ukraine and the temporary occupation of the territory of the Autonomous Republic of Crimea have been characterized.

The author has emphasized the necessity of reforming the SSU. Based on the requirements of the Laws of Ukraine “On the Security Service of Ukraine”, “On the Fundamentals of National Security of Ukraine”, the National Security Strategy of Ukraine and the Concept of Developing the Security and Defense Sector of Ukraine, the author has set out the tasks, the accomplishment of which will reflect the reform of the Service, as well as successive tasks that are generally make it possible for the Security Service of Ukraine to fulfill the current tasks of ensuring national security.

Keywords: *security, defense, Security Service of Ukraine, security sector, state.*
